मुंबई येथील उच्च न्यायालयात

फौजदारी अपीलीय अधिकारिता

2024 ची फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3529

राजऋषी बिंदावत ..याचिकाकर्ता .

विरुद्ध

महाराष्ट्र राज्य आणि इतर .. उत्तरदाता.

सह

2024 ची फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3533

मिहीर राजेश शहा .. याचिकाकर्ता.

विरुद्ध

महाराष्ट्र राज्य आणि इतर .. उत्तरदाता

2024 च्या रिट याचिका क्रमांक 3529 मध्ये याचिकाकर्त्यातर्फे किंजल देसाई यांच्या सूचनेवरून श्री.निरंजन मुंदरगी यांच्या समवेत उज्ज्वल गांधी, केरल मेहता, आशिष दुबे, के. आर. शाह, अंकिता बांबोळी, पार्थ गोविलकर यांनी बाजू मांडली.

2024 च्या रिट पिटीशन क्रमांक 3533 मध्ये याचिकाकर्त्यातर्फे श्री .ऋषी भुता यांच्यासमवेत नेहा पाटील, भूमिका खंडेलवाल, साक्षी झा, प्रतीक दत्ता, रिशा राठोड, उमर फारुख ख्वाजा, वैष्णवी झवेरी, भावी कपूर यांनी बाजू मांडली.

श्री.एच.एस.वेणेगावकर, पी.पी. यांच्यासमवेत श्री.एम.एम.देशमुख, राज्याचे ए.पी.पी. 2024 च्या डब्ल्यूपी क्रमांक 3529 मधे.

श्री.एच.एस.वेणेगावकर, पी.पी. यांच्यासमवेत राज्याचे एपीपी एस.एस.कौशिक, 2024 च्या डब्ल्यूपी क्रमांक 3533 मध्ये.

कोरम : भारती डांगरे व मंजुषा देशपांडे, जे.

दिनांक : 25 नोव्हेंबर 2024

<u>न्यायनिर्णय</u> :- (द्वारा: भारती डांगरे जे.)

1. 7 जुलै 2024 हा दिवस प्रदीप लीलाधर नाखवा यांच्यासाठी सर्वात त्रासदायक आणि दुर्दैवी होता.

पावसाळा असल्यामुळे मासेमारीला बंदी असल्याने क्रॉफर्ड मार्केटमधून खरेदी केलेला माल विकण्यासाठी ते पत्नी कावेरी (वय 45) यांच्यासह पहाटे 5.25 च्या सुमारास वरळी कोळीवाड्याकडे निघाले होते. ते व्यवसायाने मच्छीमार असल्याने बाजारात मासे विकून आपला उदरनिर्वाह करीत असत.

हे दाम्पत्य त्यांच्या सुझुकी ॲक्सेस स्कूटर एमएच-01-डीयू 6418 वरून प्रवास करत होते आणि जेव्हा ते वरळीतील डॉ. ॲनी बेझंट रोडवरील लँडमार्क जीप शोरूमजवळील सीजे हाऊस येथे पोहोचले; तेव्हा भरधाव वेगाने चालवल्या जाणाऱ्या

पांढऱ्या रंगाच्या कारने त्यांना धडक दिली आणि त्याचा धक्का इतका जबरदस्त होता की, दोघेही गाडीतून उचलून बोनेटवर आदळले आणि तो बाजूच्या वाटेवर पडला. परंतु त्याची पत्नी कावेरी समोर पडली आणि कारच्या पुढील चाकात आणि बंपरमध्ये अडकली. असे असतानाही कार चालवणाऱ्या व्यक्तीने बेदरकार वेगाने गाडी चालवत तिला सीजे हाऊस ते वरळी सी लिंक टी जंक्शनपर्यंत खेचले. फिर्यादीला ड्रायव्हिंग सीटवरील व्यक्ती 22 ते 25 वयोगटातील तरुण असून त्याचा चेहरा लांब दाढी असलेला आहे, तर ड्रायव्हर सीटच्या शेजारच्या सीटवर एक मध्यमवयीन व्यक्ती बसली होती.

त्याने आपले सर्व धाडस गोळा केले आणि उभे राहून त्याने नोंद घेतली की पळून गेलेली कार पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू असून; त्याची नंबरप्लेट एमएच 48-एके 4554 होती. आपली पत्नी गाडीच्या बंपर आणि डाव्या चाकात अडकल्याचे लक्षात येताच त्याने गाडीचा पाठलाग केला; मात्र वजन जास्त असल्याने त्याला त्याच्या वेगाची जुळवाजुळव करता आली नाही. दरम्यान रस्त्यावर टॅक्सी दिसल्याने त्याने ती थांबवून पत्नीच्या शोधात त्यात चढून बराच प्रवास केला; पण तिचा शोध लागला नाही.

प्रदीप यांनी वरळी पोलिस ठाणे गाठले आणि तक्रार दाखल करण्याच्या प्रक्रियेत असतानाच वायरलेसवर माहिती मिळाली की, सी लिंकवर एक अनोळखी महिला जखमी अवस्थेत पडली असून तिला रुग्णालयात नेले जात आहे.

त्यामुळे ते पोलिस कर्मचाऱ्यांसह नायर रुग्णालयात पोहोचले. तेथे त्यांनी ही महिला आपली पत्नी असल्याचे सांगितले. ती गंभीर जखमी झाल्याने तिचा मृत्यू झाला.

2. प्रदीप नखवा यांनी घटनेचे वृत्तांकन केले त्यानुसार 7/07/2024 रोजी दुपारी 15:15 वाजता 2024 चा सीआर क्रमांक 378 दाखल करण्यात आला आणि एफआयआरमध्ये गुन्ह्याची घटना पहाटे 5:25 ते 5:35 दरम्यान नमूद करण्यात आली.

उपरोक्त सीआर मध्ये भारतीय न्याय संहिता (बीएनएस), 2023 चे कलम 105, 281, 125 (बी), 238, 324 (4) तसेच मोटार वाहन अधिनियम, 1988 चे कलम 184, 134 (ए), 134 (बी) आणि 187 लागू केले.

3. गुन्हा दाखल झाल्यानंतर घटनास्थळाचा पंचनामा करून रस्त्यालगतचे सीसीटीव्ही फुटेज गोळा करण्यात आले; ज्यावरून अपघातास जबाबदार असलेली कार एमएच 48 एके 4554 बीएमडब्ल्यू कंपनीची असल्याचे निष्पन्न झाले.

सीसीटीव्ही फुटेजवरून समोर आले की, ही कार सी लिंकवरून वांद्र्याच्या दिशेने निघाली आणि त्यामुळे पोलिस निरीक्षक चव्हाण के. आणि ए. एस. आय. सुतार यांच्यासह इतरांचे पथक त्या दिशेने निघाले आणि ते कलानगरकडे जात असताना कलानगर जंक्शन उड्डाणपुलावर, डोंगरासमोर त्यांना कार तुटलेल्या अवस्थेत दिसली. कारजवळ दोन जण उभे होते आणि जवळच टोइंग व्हॅनही उभी होती. या दोघांकडे

चौकशी केली असता एकाने आपले नाव राजऋषी राजेंद्रसिंह बिंदावत तर दुसऱ्याने आपले नाव राजेश शहा असल्याचे सांगितले. बिंदावत यांनी कारला अपघात झाल्याचा खुलासा केला आणि हे गाडीकडे पाहिल्यावर स्पष्ट झाले . या दोघांसह बीएमडब्ल्यू कारला पोलिस ठाण्यात नेण्यात आले.

4. राजरिषी बिंदावत, 2024 ची याचिका क्रमांक 3529, फौजदारी रिट मधील याचिकाकर्ते दिनांक 7/07/2024 रोजी 20:16 वाजता अटक करून 8/07/2024 रोजी दंडाधिकारी, 62 व्या न्यायालय, दादर येथे हजर करण्यात आली.

तपासात समोर आले आहे की, मिहीर शहा ही व्यक्ती कारमध्ये उपस्थित होती; ज्या कारमुळे हा अपघात झाला होता आणि अपघातामुळे तक्रारदाराच्या पत्नीच्या मृत्यूस जबाबदार होता, तो व्यक्ती फरार होता.

रिमांड अर्जात प्रदीप नाखवा यांनी दाखल केलेल्या फिर्यादीचा सारांश सविस्तरपणे मांडण्यात आला असून; कार क्र. एमएच 48 एके 4554 ही गाडी बेदरकार वेगाने चालविली जात होती व ती कार कावेरी ज्या वाहनावर प्रवास करीत होती; त्या वाहनाला धडकल्याने ती गंभीर जखमी झाली आणि गाडीच्या चाकाखाली येऊनही तिला निर्दयीपणे ओढण्यात आले आणि कोणतीही वैद्यकीय मदत करण्याऐवजी तिला

वरळी सी लिंकवरील टी-जंक्शनपर्यंत ओढण्यात आले; जिथे ती कारपासून वेगळी झाली आणि जखमी अवस्थेत रस्त्यावर पडलेली आढळली.

जेव्हा तिचे शवविच्छेदन करण्यात आले; तेव्हा तिच्या मृत्यूचे कारण 'रस्ता वाहतूक अपघाताच्या प्रकरणात (अनैसर्गिक)' एकाधिक घर्षणात शॉक आणि रक्तस्त्राव आणि महत्वाच्या अवयवांना इजा असे सांगितले गेले.

रिमांड रिपोर्टमध्ये अहवालाचा संदर्भ देण्यात आला आहे. तपास पथकाने सीसीटीव्ही फुटेज तपासले असता; या अपघातास बीएमडब्ल्यू कारच जबाबदार असल्याचे निष्पन्न झाले आणि या माहितीने तक्रारदार प्रदीप यांच्या म्हणण्याला दुजोरा दिला. सीसीटीव्ही फुटेज आणि अटक करण्यात आलेला आरोपी राजऋषी याच्याकडे केलेल्या चौकशीत तो मिहीर राजेश शहा सोबत प्रवास करत असल्याचे समोर आले. सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये त्यांची गाडीतील उपस्थिती सिद्ध झाली असून; सीडीआरच्या विश्लेषणातून अपघात झाला त्या वेळी त्या भागात त्यांची उपस्थिती असल्याचे ही स्पष्ट झाले आहे.

रिमांड ऑर्डरमध्ये जबाबांचाही उल्लेख करण्यात आला आहे या अपघातात पत्नी गंभीर जखमी झाल्याच्या घटनेसंदर्भात तक्रारदाराने दिलेल्या माहितीला दुजोरा देणारे अनेक जण आहेत. रिमांड अर्जात पुढे म्हटले आहे की; अपघाताची माहिती मिहीर शहा

यांचे वडील राजेश दामजी शहा यांना देण्यात आली; ज्यांनी वाहनात उपस्थित असलेला आपला मुलगा मिहीर शहा याला पळून जाण्यास मदत केली.

5. या पार्श्वभूमीवर राजऋषी बिंदावत व राजेश शहा यांना अटक करून; फरार आरोपी मिहीर राजेश शहा याचा शोध घेण्यात आला.

रिमांड रिपोर्टमध्ये केलेल्या तपासाचा संदर्भ गुन्ह्याचे गांभीर्य व गांभीर्य लक्षात घेऊन विविध पथकांच्या माध्यमातून गाडीच्या हालचालींचे प्रतिबिंब दर्शविणारे सीसीटीव्ही फुटेज गोळा करण्यात आले.

यावेळी उपस्थित असलेल्या दोन साक्षीदारांचे आकाश पोनी व रिझवान अब्दुल शेख यांचे जबाब नोंदवण्यात आले.

अटक केलेल्यांनी दिलेल्या माहितीच्या आधारे आरोपी राजऋषी, तपास पथकाने गेल्या वर्षभरापासून मिहीरच्या ओळखीच्या असलेल्या तिरुप इनामदार या व्यक्तीचा जबाब नोंदवला आणि त्याने माहिती दिली की, 6/07/2024 रोजी त्याने आपल्या मित्राला फोन केला आणि मिहीर आणि अंकितसोबत जेवण करण्याचा प्रस्ताव दिला. त्यानुसार रात्री पावणेनऊ वाजता मिहीर आपल्या मर्सिडीज कारने ध्रुवसह आपल्या ड्रायव्हरसोबत आला आणि त्यानंतर रात्री 11 वाजता ते व्हाइस ग्लोबल तापस बारमध्ये गेले. ध्रुव ढेडिया बारमध्ये वारंवार येत असल्याने ते वयस्क असल्याचे सांगून चौघेजण

जेवायला बसले. त्यांनी तीन मोठ्या जॅक डॅनियल ॲपल लिकर, रेड बुल आणि जिंजर ची ऑर्डर दिली आणि तिरुप इनामदार, मिहीर शाह, ध्रुव यांच्या म्हणण्यानुसार त्याने स्वत: दारू पिऊन जेवणाची ऑर्डर दिली.

या ऑर्डरची पुनरावृत्ती तीन वेळा आणि मध्यरात्री 1.05 च्या सुमारास झाली आणि मिहीर शहा याने मोबाइलवरून कोड स्कॅन करून बिल मंजूर केले.

ड्रायव्हर कार चालवत होता, एक मित्र त्यानंतर बोरिवली आणि त्या नंतर तिरुप मध्ये उतरवण्यात आले. चालक राजऋषीसह ध्रुव आणि मिहीर घटनास्थळावरून निघून गेले.

वरील जबाबाच्या आधारे बारमध्ये तपास करण्यात आला आणि ऑर्डर केलेल्या अन्न आणि दारूचे बिल जप्त करण्यात आले, ज्यामुळे मिहीर शाह बारमध्ये असल्याची पुष्टी झाली आणि *त्याने मद्यपान केल्याचे* प्रथमदर्शनी उघड झाले.

6. घटनेनंतर लगेचच इतर अनेक साक्षीदारांचे जबाब नोंदवले जातात, त्यात रिझवानच्या जबाबाचाही समावेश आहे. आकाश पोनीसोबत वरळी सी लिंक टोलवर उपस्थित असल्याची माहिती रझाक शेख याने पोलिसांना दिली. पहाटे सव्वापाचच्या सुमारास मुसळधार पाऊस पडत असल्याने ते एका शेडमध्ये थांबले असता सी लिंक मेन गेटच्या लँडिंग पॉईंटवरून त्यांना जोरदार धमाका ऐकू आला आणि

त्यांना पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार दिसली; जी 100 फूट अंतरावर थांबली. इतक्यात त्यांचे लक्ष गेटकडे वेधले असता त्यांना एक नग्न महिला जखमी अवस्थेत पडलेली दिसली. त्यांनी तात्काळ 100 या हेल्पलाईन क्रमांकावर फोन केला आणि रुग्णवाहिका घटनास्थळी पोहोचली.

पथकात सहभागी झालेल्या व्यक्तींचे जबाब बीएमडब्ल्यू कारचा शोध घेण्यासाठी आयोजित करण्यात आलेल्या या कारची ही त्याच दिवशी नोंद करण्यात आली असून टोल नाक्यावरील व्यक्तीचा जबाबही नोंदवण्यात आला आहे. वांद्रे सी लिंकवरील टोल नाक्यावरील सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये पांढऱ्या रंगाची एक कार थांबली आणि चालकाने टोल नाक्यावर एका व्यक्तीला एक कार्ड (फास्टॅग) दिले होते आणि ते परत न घेता बूम उचलून गाडी वेगाने निघून गेली. टोलनाक्यावर उपस्थित असलेल्या दशरत भट यांच्या वक्तव्यातून याचे प्रतिबिंब उमटले आहे. हा फास्टॅग मिहीर शाह यांच्या नावावर होता.

7. मिहीर शहा हा सीसीटीव्ही फुटेज आणि सहआरोपींच्या जबाबावरून ही बाब उघडकीस आली असून त्याने फास्टॅग स्वाइप केल्यामुळे तो फरार झाला होता; मात्र त्याला 9/07/2024 रोजी अटक करण्यात आली.

राजीव राजभान सिंह या व्यक्तीचा ही जबाब नोंदवण्यात आला होता.त्याने सांगितले की 7/07/2024 रोजी पहाटे 3.45 वाजता राजऋषी व मिहीर शहा यांनी त्यांच्याकडून बडवायझर बिअरचे चार टिन विकत घेतले होते.

सीआर या विषयातील याचिकाकर्त्या दोघांना स्पष्टपणे दोषी ठरवणारी सामग्री गोळा केल्यावर; तपास पूर्ण झाला आणि 3/10/2024 रोजी दोषारोपपत्र दाखल करण्यात आले.

8. 2024 च्या फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3533 मधील याचिकाकर्त्याचे वकील ऋषी भुता, राजऋषी बिंदावत यांच्यासाठी फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3529 मध्ये मिहीर राजेश शाह आणि निरंजन मुंदरगी यांचे म्हणणे ऐकले आहे . याचिकाकर्त्यांनी दाखल केलेल्या दोन रिट याचिकांमध्ये स्पष्टपणे नमूद करण्यात आले आहे की, याचिकाकर्त्यांना जुलै 2024 या महिन्यात अटक झाल्यानंतरही आजपर्यंत जामीन अर्ज दाखल केलेला नाही; मिहीर शाह यांना 9/07/2024 रोजी अटक करण्यात आली; तर राजऋषी यांना घटनेच्या दिवशीच अटक करण्यात आली.

दोन्ही याचिकांमध्ये उपस्थित केलेला हा एक समान आधार आहे की याचिकाकर्त्यांना खोट्या पद्धतीने अडकवण्यात आले आहे आणि अटकेचे कारण त्यांना लेखी कळवले गेले नसल्यामुळे त्यांची अटक भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 22(1) आणि

भारतीय नागरिक सुरक्षा संहिता 2023 च्या कलम 47 अंतर्गत घटनात्मक आदेशाचे सरसकट उल्लंघन आहे. आमच्यासमोर विनंती आहे की, केवळ सलग कोठडीचे आदेश देणे प्राथमिक कोठडीची वैधता सिद्ध करण्यासाठी पुरेसे ठरणार नाही; जर अटक कायद्याशी सुसंगत नसेल आणि त्यांना कोठडीत ठेवण्यापूर्वी 'अटकेचे आधार' सादर न केल्यामुळे याचिकाकर्त्याला वारंवार कोठडी देणे बेकायदेशीर आणि कायद्याच्या दृष्टीने अवैध ठरविण्यात येते.

त्यामुळे दोन्ही याचिकाकर्त्यांनी त्यांना दिलासा देण्याची मागणी केली आहे. त्यांची अटक बेकायदेशीर, भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 21 व 22 अन्वये दिलेल्या मूलभूत अधिकाराचे सरसकट उल्लंघन करणारी असून प्रथम वर्ग न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी दिलेले कोठडीचे आदेश अवैध ठरवून त्यानंतरच्या कोठडी रद्द करण्याची मागणी करणे, भारतीय नागरिक सुरक्षा संहितेच्या,2023 (थोडक्यात 'बीएनएसएस, 2023') कलम 47 मधील तरतुदींचे उल्लंघन करून ही अटक करण्यात आली; अशी मागणी करण्यात आली आहे. .

श्री. मुंदरगी तसेच श्री. भुता यांनी *पंकज बन्सल विरुद्ध भारत सरकार आणि इतर*[1] आणि *प्रबीर पुरकायस्थ विरुद्ध राज्य* (एनसीटी ऑफ दिल्ली)[2] या खटल्यात सर्वोच्च

---

1 *(2024) 7 एससीसी 576*

2 *(2024) 8 एससीसी 254*

न्यायालयाने दिलेला निर्णय तसेच *महेश नाईक विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य* या खटल्यात या न्यायालयाच्या निर्णयावर मोठ्या प्रमाणात विश्वास ठेवला आहे.

संबंधित वकिलांकडून विनंती केली जाते की, पंकज बन्सल आणि प्रबीर पुरकायस्थ (उपरोल्लेखित) यांच्या बाबतीत सर्वोच्च न्यायालयाने दिलेला निर्णय; जो आता भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 141 च्या अनुषंगाने घोषित करण्यात आलेला कायदा आहे; त्याचे काटेकोर पालन होणे आवश्यक आहे. याचिकाकर्त्यांच्या वतीने विनंती केली जाते की, अटक करावयाच्या व्यक्तीला 'त्याच्या अटकेची कारणे' कळविण्यात यावीत ज्यात अशी सर्व माहिती तपास अधिकाऱ्याच्या हाती असेल; ज्यामुळे आरोपीला अटक करणे आवश्यक होते आणि अटकेच्या कारणांनी अटक केलेल्या आरोपीला सर्व मूलभूत तथ्ये कळविली पाहिजेत ज्यासाठी त्याला अटक केली जात आहे, जेणेकरून त्याला कोठडीच्या कोठडीपासून बचाव करण्याची आणि जामीन मिळवण्याची संधी मिळेल.

या खंडपीठाने (न्यायमूर्ती भारती डांगरे आणि न्यायमूर्ती मंजुषा देशपांडे) *मनुला कांचवाला विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य*[3] या खटल्यात दिलेल्या निर्णयावरही विश्वास ठेवला आहे, जिथे या संदर्भात सर्वोच्च न्यायालयाने घालून दिलेल्या कायद्याचा आधार घेत या

---

3 2024 ची फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 326, 2024 ची फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3279/3281.

न्यायालयाने याचिकाकर्त्याला अधिकाऱ्यासमोर चौकशीस हजर राहण्यासाठी लेखी नोटीस बजावल्याची परिस्थिती विचारात घेतली आहे; त्याच्याविरुद्ध भादंविकलम 406, 409, 420 आणि एमपीआयडी अधिनियम 1999 चे कलम 3 व 4 लागू करून सीआर दाखल करण्यात आले. नोटीस देऊनही तो उपस्थित राहिला नाही आणि गोव्यात लपून बसला; तेव्हा त्याला ताब्यात घेण्यात आले आणि प्राथमिक चौकशीत त्याचा गुन्ह्यातील सहभाग समोर आला आणि त्यामुळे त्याला अटक करण्यात आली.

फिर्यादी पक्षाच्या वतीने मांडण्यात आलेला युक्तिवाद,

कलम 41(1) अन्वये नोटीस बजावण्यात आल्याने याचिकाकर्त्याला त्याच्या अटकेच्या कारणांची माहिती होती. हा परिणाम फेटाळून लावण्यात आला की बजावलेली नोटीस अटकेच्या 'आधारा'ला पर्याय नाही, जी अटकेत असलेल्या व्यक्तीला अनिवार्यपणे कळवावी लागते आणि केवळ 'अटकेचे कारण' देऊन, अटकेच्या 1 तास 30 मिनिटांच्या आत अटकेची कारणे असलेला रिमांड अर्ज सादर केल्यावर तपास अधिकारी अटकेचे कारण सांगण्यापासून मुक्त होत नाहीत.

हे देखील आमच्या निदर्शनास आणून देण्यात आले आहे की, या निर्णयाविरोधात प्राधान्य दिलेला एसएलपी माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने फेटाळून लावला आहे.

9. या उलट श्री.वेणेगावकर, गुन्ह्याचे गांभीर्य लक्षात घेऊन विद्वान सरकारी वकिलांनी याचिकेला कडाडून विरोध केला असून त्यांच्या म्हणण्यानुसार, सरकारी पक्षाकडून पुरेसे साहित्य गोळा करण्यात आले आहे जे आता आरोपपत्रात संकलित करण्यात आले आहे आणि या सामग्रीच्या प्रकाशात याचिकाकर्त्यांनी जामिनासाठी अर्ज दाखल न करण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्यांनी डिफॉल्ट जामिनासाठी अर्ज केला असला तरी त्या अर्जाची दखल घेण्यात आली नाही.

श्री. वेणेगावकर यांनी दिलेल्या माहितीनुसार, तपासादरम्यान याचिकाकर्त्यांची भूमिका समोर आली असून राजऋषी आरोपी क्रमांक 3 सोबत असल्याचे आढळल्याने त्याच दिवशी त्याला अटक करण्यात आली. तसेच खराब झालेल्या वाहनासह मिहीर शहा यांना.

दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात स्पष्टपणे निवेदन देण्यात आले आहे की 2024 च्या फौजदारी रिट याचिका क्रमांक 3529 मधील तपास अधिकाऱ्याने म्हटले आहे की, अटकेपूर्वी त्याला अटकेची कारणे आणि कायदेशीर अधिकार दोन पंचांसमोर समजावून सांगण्यात आले होते आणि प्रतिज्ञापत्रातील परिच्छेद क्रमांक 14 मधील विशिष्ट विधान खालीलप्रमाणे आहे:-

‘14. मी म्हणतो की, तपासादरम्यान विद्यमान याचिकाकर्ते आरोपी क्रमांक 2 ची भूमिका उघड झाली आणि म्हणून पोलिसांनी याचिकाकर्ते आरोपी क्रमांक 2 ला अटक केली. मी म्हणतो की, आरोपी क्रमांक 2 अर्थात याचिकाकर्त्याचा अटकेचा फॉर्म पीएसआय अतुल कुंभार यांनी भरला होता. मी म्हणतो की अटकेपूर्वी अटकेची कारणे, त्याचे कायदेशीर अधिकार याचिकाकर्त्याला म्हणजेच आरोपी क्रमांक 2 ला दोन पंचांसमोर समजावून सांगण्यात आले. त्यानुसार आरोपी क्रमांक 2 अर्थात याचिकाकर्त्याचा अटक अर्ज पीएसआय अतुल कुंभार यांनी बच्चा सुरेश पांडे व विठ्ठलनाथ भोईटे या दोन पंचांच्या उपस्थितीत विधिवत भरला होता व त्यानुसार त्यांनी या अटक अर्जावर स्वाक्षरी केली होती. मी म्हणतो की विद्यमान याचिकाकर्ते/ आरोपी क्रमांक 2 यांनी पीएसआय अतुल कुंभार आणि त्या पंचांसमोर या अटक अर्जावर स्वाक्षरी केली होती आणि त्यानुसार स्टेशन डायरीमध्ये नोंदी करण्यात आल्या होत्या. मी म्हणतो की अटक अर्जाच्या कॉलम क्रमांक 8 मध्ये अटकेची कारणे, आरोपी/ याचिकाकर्त्याला कायदेशीर अधिकार समजावून सांगण्यात आले आहेत. येथे ***<u>दिनांक 07.07.2024 च्या अटकेच्या पंचनाम्याची प्रत</u>*** *आणि प्रदर्शन ‘अ’ म्हणून चिन्हांकित केलेली आहे.*

15. त्याच्या अटकेनंतर, सध्याच्या माहितीनुसार मी म्हणतो याचिकाकर्ते/आरोपी क्रमांक 2 विद्यमान याचिकाकर्ते आरोपी क्रमांक 2 च्या अटकेची आवश्यक माहिती याचिकाकर्त्याच्या भावाला देण्यात आली. मी म्हणतो की विहित प्रक्रिया पूर्ण केल्यानंतर सध्याच्या याचिकाकर्त्याला/ आरोपी क्रमांक 2 ला दि.7.7.2024 रोजी 20.16 वाजता अटक करण्यात आली.

9. मिहीर शहा यांच्या बाबतीत 13/09/2024 रोजी दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रात असे काल्पनिक चित्र मांडण्यात आले आहे की, खुनासारख्या गंभीर गुन्ह्यात आरोपी जागेवरच रंगेहाथ पकडला गेला, तर त्याला गुन्ह्याचा तपशील आणि त्याच्या अटकेची कारणे दिली आहेत असे गृहीत धरले तरी त्याला दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर होईपर्यंत आणि रिमांड अर्ज येईपर्यंत त्याचा काहीच उपयोग होणार नाही. कोठडीच्या वेळी गुन्ह्याचा भौतिक तपशील किंवा अटकेची कारणे त्याला पुरविली जातात; जे त्याच्या प्रभावी प्रतिनिधित्वच्या अधिकाराचे रक्षण करण्यासाठी पुरेसे ठरेल. प्रतिज्ञापत्रात विशेषतः अशी नोंद आहे:-

28. न्यायालयात दाखल करण्यापूर्वी आरोपीच्या वकिलाला गुन्ह्याची संपूर्ण माहिती आणि कोठडीचे कारण असलेल्या रिमांड अर्जाची प्रत देण्यात आली होती. गुन्ह्याचा तपशील म्हणजेच अटकेची कारणे आरोपीला कोठडीपूर्वीच वेळेत कळवण्यात आली होती आणि त्यामुळे त्याच्या प्रभावी प्रतिनिधित्वाच्या हक्काचे रक्षण करण्यात आले होते, असे नमूद करण्यात आले आहे.

29. राज्यघटनेच्या कलम 47 बीएनएसएस आणि अनुच्छेद 20 च्या संरक्षणाचा उद्देश प्रभावी प्रतिनिधित्व हा एकमेव उद्देश आहे, असे नमूद करण्यात आले आहे. सध्याच्या प्रकरणातही त्याचे पालन करण्यात आले आहे. याचिकाकर्त्याच्या घटनात्मक अधिकाराचे योग्य संरक्षण करण्यात आले. त्यामुळे या याचिकेत काहीही तथ्य नाही आणि ती फेटाळण्यात यावी.

30. मी आदराने सांगतो की, सध्याच्या याचिकाकर्त्याने अत्यंत जघन्य आणि गंभीर गुन्हा केला आहे. मी म्हणतो की, याचिकाकर्त्याविरोधात सबळ पुरावे आहेत.

11. या प्रकरणाचा पुढील तपास रेकॉर्डवर ठेवण्यासाठी आणि दोन रिट याचिकांमध्ये दिलासा देण्यास विरोध करण्यासाठी आम्ही 8/11/2024 रोजी तपास अधिकाऱ्याने दाखल केलेल्या अतिरिक्त प्रतिज्ञापत्रासह दोन्ही रिट याचिकांमध्ये दाखल केलेल्या प्रतिज्ञापत्रांचा अभ्यास केला आहे.

मागील प्रतिज्ञापत्राव्यतिरिक्त खालील तथ्ये आणि परिस्थितीच्या आधारे नवीन प्रतिज्ञापत्रात म्हटले आहे.

3. मी म्हणतो की, तपासादरम्यान असे उघड झाले की 07.07.2024 रोजी पहाटे 5.14 वाजता आरटीआय (रतन टाटा इन्स्टिट्यूट) च्या सीसीटीव्हीमध्ये बीएमडब्ल्यू कार थांबते आणि मिहीर शाह आरोपी नंबर 3 कारच्या डाव्या बाजूने उतरून स्टेअरिंग वर बसताना दिसत आहे. त्याचवेळी राजऋषी बिंदावत आरोपी क्रमांक 2 उजव्या बाजूच्या ड्रायव्हर सीटवरून खाली उतरून ड्रायव्हरच्या (मिहीर शहा) शेजारच्या सीटवर बसताना दिसत आहे. येथे सीसीटीव्ही फुटेजमधून या घटनेच्या छायाचित्रांची प्रत जोडून प्रदर्शन अ म्हणून चिन्हांकित केली आहे.

मी सांगतो की ही घटना 07.07.2024 रोजी पहाटे 5.25 ते 5.30 च्या दरम्यान घडली. सकाळी जेव्हा पाऊस पडत होता. मी म्हणतो की सीजे हाऊसच्या 07.07.2024 च्या सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये पांढऱ्या रंगाच्या कारच्या खराब झालेल्या बोनेटवर एक व्यक्ती निळ्या रेनकोटमध्ये दिसत होती. मी सांगतो की, तक्रारदाराने पहाटे 5.50 वाजता घटनेनंतर ताबडतोब पोलिस ठाणे गाठले. आणि तक्रारदाराने घटनेची माहिती पोलिस स्टेशनला दिली. जीप शोरूमसमोरील डॉ. ए. बी. रोडवर तक्रारदार व त्यांची पत्नी (पीडित) मासे (कोळंबी) विकण्यासाठी स्कूटीवरून जात असताना भरधाव वेगाने जाणाऱ्या एका बीएमडब्ल्यू कारने त्या स्कुटीला पाठीमागून धडक दिली आणि तक्रारदार व पीडिता स्कूटीवरून खाली फेकले गेले आणि ते कारच्या बोनेटवर

समोरासमोर पडले आणि त्यानंतर तक्रारदार रस्त्यावर पडले पण त्यांची पत्नी अडकली गाडीच्या डाव्या चाकात आणि बंपरमध्ये. असे असतानाही ड्रायव्हर सीटवर बसलेल्या व्यक्तीने वेगाने कार चालवली आणि त्या ठिकाणाहून कार घेऊन पळ काढला. वरळीतील सीजे हाऊसच्या सीसीटीव्हीची छायाचित्रे निशाणी बी एकत्रितरीत्या म्हणून जोडली गेली आहेत.

पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार बेदरकारपणे गाडी चालवताना पाहून तक्रारदार आपल्या पत्नीसाठी ओरडत असलेल्या ज्योतिबा भैरू देसाई यांचे म्हणणे त्यांच्या पत्नीला या बीएमडब्ल्यू कारने ओढले. **ज्योतिबा बी. देसाई यांच्या निवेदनाची प्रत** *येथे जोडून प्रदर्शन क म्हणून चिन्हांकित केली आहे.*

या घटनेचे प्रत्यक्षदर्शी विनित मुकेश शहा यांचा जबाब नोंदविण्यात आला असून त्यांनी सांगितले की, पहाटे 5.25 च्या सुमारास एका पांढऱ्या रंगाच्या बीएमडब्ल्यू कारने एका दुचाकीला पाठीमागून धडक दिली आणि महिलेला कारसह ओढले आणि एक जण आरडाओरडा करत होता आणि त्यानंतर त्याने ताबडतोब 100 नंबर डायल केला. विनीत मुकेश साहा यांच्या निवेदनाची प्रत येथे संलग्न करून प्रदर्शन डी म्हणून चिन्हांकित केली आहे.

4. *07.07.2024 रोजी पहाटे 5.42 वाजता कंट्रोल रूममधून एक वायरलेस मेसेज आला की सी लिंक लँडिंग पॉईंटजवळ एक मृतदेह रस्त्यावर पडलेला आहे आणि त्यामुळे वायरलेस व्हॅन (पेट्रोलिंग व्हॅन) घटनास्थळाच्या दिशेने निघाली.*

5. *07.07.2024 रोजी सकाळी 6.05 वाजता पोलीस घटनास्थळी पोहोचले, सीलिंक लँडिंग पॉईंट जिथे मृतदेह पडलेला होता.*

*6. 07.07.2024 रोजी ट्रॅफिक मार्शल कोस्टल रोड येथील एक आणि सी लिंक लँडिंग पॉईंट, वरळी येथे टोल प्लाझाद्वारे तैनात असलेल्या अन्य व्यक्तीने पोलिसांना सांगितले की, सकाळी 06.07 वाजता वरळीच्या बाजूने आलेली एक पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार थांबली आणि त्यांना मोठा आवाज ऐकू आला आणि त्यांना रस्त्यावर एक महिला जखमी अवस्थेत दिसली आणि त्यानंतर ती कार म्हणजे. जखमी महिलेला सोडून बीएमडब्ल्यू कार सी लिंक, टोल प्लाझायेथून तात्काळ वांद्रेच्या दिशेने निघाली. ट्रॅफिक मार्शल कोस्टल रोडचे रिझवान शेख यांच्या निवेदनाची प्रत **एक्झिबिट ई** म्हणून जोडली गेली आहे.*

मी म्हणतो की घटनास्थळ आणि ज्या सी लिंकच्या लँडिंग पॉईंटमध्ये मृतदेह सापडला आहे ते अंतर 2 किलोमीटरपेक्षा जास्त आहे

*सी लिंकच्या लँडिंग पॉईंटवरील सीसीटीव्हीमध्ये पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार थांबली आणि ड्रायव्हरने गाडी अंगावर चालवली आणि ताबडतोब सी लिंक वांद्रे साइडच्या दिशेने निघाला. येथे संलग्न आणि **प्रदर्शन एफ** एकत्रितरीत्या चिन्हांकित केले आहे, लँडिंग पॉईंटच्या सीसीटीव्ही फुटेजच्या छायाचित्रांच्या प्रती आहेत*

7. मी म्हणतो की योग्य प्रक्रियेनंतर रुग्णवाहिका बोलावण्यात आली आणि मृतदेह नायर रुग्णालयात हलविण्यात आला

8. 07.07.2024 रोजी सकाळी पोलीस वरळी सी लिंकच्या दिशेने जात असताना एका व्यक्तीने पोलिसांना कळवले की कलानगर सिग्नलवर पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू खराब झाली आहे, त्यामुळे पोलिसांचे पथक कलानगर सिग्नलच्या दिशेने गेले असता पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार खराब अवस्थेत असून दोन व्यक्ती बीएमडब्ल्यू कारजवळ उभ्या असल्याचे आढळले. एक राजेश शहा (मूळ आरोपी क्रमांक 1) आणि

दुसरा राजऋषी बिदावत (सध्याचे याचिकाकर्ते मूळ आरोपी क्रमांक 2) आहे. कलानगर सिग्नलजवळ बीएमडब्ल्यू कारसह दोन आरोपींच्या छायाचित्रांच्या प्रती एक्झिबिट जी एकत्रितरीत्या म्हणून जोडण्यात आल्या आहेत.

मी म्हणतो की गाडी टोईंग करणार् या व्यक्तीचे जबाब आरोपी क्रमांक 1 राजेश शहा याने आपली बीएमडब्ल्यू कार टोईंग करून कोणाला फोन केला होता, याचीही नोंद करण्यात आली.

9. वांद्रे सीलिंकच्या टोल प्लाझावरील सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये कार थांबवून ड्रायव्हरने एक कार्ड टोल पर्सनला दिल्याचे दिसून आले असून तपासादरम्यान टोलपर्सनने फास्टॅग पोलिसांच्या स्वाधीन केला जो मिहीर आर. शाह, मूळ आरोपी क्रमांक 3 च्या नावावर आहे. दशरथ भट, टोल पर्सन यांच्या वक्तव्यावरून असे दिसून येते की, ड्रायव्हर फास्टॅग गोळा करून निघून गेला नव्हता. मी म्हणतो की फास्टॅगच्या रेकॉर्ड आणि तपशीलांसंदर्भात पुढील तपास सुरू आहे. येथे _दशरथ भट यांच्या निवेदनाची प्रत जोडून ***<u>प्रदर्शन एच</u>*** *म्हणून चिन्हांकित केली आहे.*

12. श्री. वेणेगावकर यांनी 7/07/2024 रोजी 5:11:44 ते 5:12:02 या वेळेत घडलेल्या घटनेचे रेकॉर्डिंग केलेल्या सीसीटीव्ही फुटेजची क्लिपिंग देखील आमच्यासमोर ठेवली आहे, ज्यात स्पष्ट पणे दिसत आहे की लहान मुलगा वृद्ध व्यक्तीशी सीटची देवाणघेवाण करत आहे आणि लहान मुलगा ड्रायव्हिंग सीट वर बसून पांढऱ्या रंगाची कार पुढे चालवत आहे. वरळी सी लिंकवरील टोलमधील आणखी एका

सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये ड्रायव्हिंग सीटवर तरुण मुलगा दिसत असून समोरच्या टोकाला पांढऱ्या रंगाची कार खराब झालेली दिसत आहे.

टोल नाक्यावरील व्यक्तीला फास्टॅग सुपूर्द केल्याची परिस्थिती आणि मिहीर शहा च्या नावाने च तो गाडी चालवत होता हे स्पष्ट पणे सिद्ध होते. सी लिंकवर उतरताच गाडी चालवणाऱ्या व्यक्तीने पुन्हा पुढच्या सीटवर बसलेल्या व्यक्तीशी आपली सीट बदलून घेतली.

त्याचप्रमाणे या कारमधून महिला खाली उतरवल्याचा व्हिडिओ आणि त्यानंतर ती सी लिंकवर पडलेली सापडली; ते देखील आम्ही पाहत आहोत.

मिहीर शाह यांच्या नावाने फास्टॅगचे संकलन बूथ क्रमांक 11 वरून ही कार मिहीर शाह आरोपी क्रमांक 3 चालवत असल्याचे स्पष्ट झाले असून त्याच्यासोबत राजऋषी म्हणजेच आरोपी क्रमांक 2 होता.

मिहीर शहा ला पळून जाण्यास मदत केल्याचा आरोप असलेले वडील राजेश शहा यांची पहिल्या कोठडी दरम्यान जामिनावर सुटका करण्यात आली आहे.

13. जगण्याचा आणि वैयक्तिक स्वातंत्र्याचा अधिकार हा भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 21 अन्वये दिलेला सर्वात पवित्र मूलभूत अधिकार आहे आणि या अधिकारावर गदा आणण्याचा कोणताही प्रयत्न घटनात्मक न्यायालयांनी फेटाळून

लावला आहे; ज्यात व्यक्तीचे जीवन आणि स्वातंत्र्य मौल्यवान आहे; असे स्पष्ट निरिक्षण नोंदवले गेले आहे. आणि कायद्याच्या अधिकाराशिवाय हस्तक्षेप करण्याची परवानगी दिली जाऊ शकत नाही.

अटकेच्या आणि अटकेपासून संरक्षण देण्याच्या राज्यघटनेच्या अनुच्छेद 22(1) कारणांबद्दल माहिती मिळण्याचा अधिकार, अशी तरतूद करून की अटक केलेल्या कोणत्याही व्यक्तीला अशा अटकेच्या कारणांची माहिती दिल्याशिवाय कोठडीत ठेवले जाणार नाही किंवा त्याला कायदेशीर सल्ला-मसलत करण्याचा आणि त्याच्या आवडीचा कायदेतज्ज्ञ नेमून बचाव करण्याचा अधिकार नाकारला जाणार नाही, .

अटकेपासून आणखी एक संरक्षण म्हणजे अटक केलेल्या आणि कोठडीत ताब्यात घेतलेल्या व्यक्तीला अशा अटकेच्या 24 तासांच्या कालावधीत जवळच्या दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर करणे आणि दंडाधिकाऱ्यांच्या अधिकाराशिवाय या कालावधीनंतर कोठडीत ठेवण्यास मनाई करणे.

उपरोक्त सुरक्षा उपाय विशेषतः वगळण्यात आले आहेत. शत्रू परप्रांतीय असलेल्या व्यक्तीला किंवा प्रतिबंधात्मक नजरकैदेत ठेवण्याची तरतूद असलेल्या कोणत्याही कायद्याअंतर्गत अटक किंवा ताब्यात घेतलेल्या व्यक्तीस हे लागू होते.

वरील तरतुदी वगळल्या असल्या तरी प्रतिबंधात्मक नजरकैदेत ठेवण्याची तरतूद असलेल्या कायद्यांतर्गत करण्यात आलेल्या आदेशाच्या अनुषंगाने ताब्यात घेतलेल्या व्यक्तीच्या संदर्भात, कलम 22 च्या कलम (5) नुसार आदेश देणाऱ्या प्राधिकरणाला अशा व्यक्तीशी संवाद साधणे, ते कोणत्या आधारावर केले गेले आहे? आणि त्या आदेशाविरुद्ध निवेदन करण्याची लवकरात लवकर संधी देणे आवश्यक आहे.

14. कलम 22(1) अन्वये अटकेच्या आधारांबद्दल माहिती देण्याच्या अधिकाराला माननीय सर्वोच्च न्यायालयाकडून मनी लाँड्रिंग प्रतिबंधक कायदा 2002 च्या कलम 19 च्या पार्श्वभूमीवर, *व्ही सेंथिल बालाजी विरुद्ध उपसंचालक आणि इतर प्रतिनिधित्व करणाऱ्या राज्य*[4] प्रकरणात व्यापक स्पष्टीकरण मिळाले आहे; जेथे अधिकृत अधिकाऱ्याला एखाद्या व्यक्तीला विश्वास ठेवण्याचे कारण सापडल्यानंतर त्याला अटक करण्याचा अधिकार आहे. ज्या कायद्यांतर्गत दंडनीय गुन्ह्यासाठी दोषी आहे आणि त्याची कारणे नोंदविण्याचे अनिवार्य कर्तव्य मानले गेले. आपल्या विश्वासाची कारणे नोंदविणे हे प्राधिकृत अधिकाऱ्याचे परम कर्तव्य आहे आणि निष्पक्षता आणि उत्तरदायित्व या घटकाची सोय व्हावी म्हणून हे संरक्षण घेण्यात आले.

---

4 *(2024) 3 एससीसी 51*

पंकज बन्सल यांच्या खटल्यातील रेषा पुढे ढकलताना न्यायालयाने व्ही सेंथिल बालाजी (उपरोल्लेखित) यांच्या *प्रकरणाप्रमाणे अटक करण्यात आलेल्या व्यक्तीला त्याच्या अटकेच्या कारणांची 'माहिती' देण्याच्या पद्धतीवर* न्यायालयाने अटकेची कारणे कोणत्या पद्धतीने 'सर्व्ह करावीत' याविषयी सविस्तर माहिती दिली नाही.

या संदर्भात, आणि विसंगतीच्या पार्श्वभूमीवर अटकेची कारणे सांगताना असे ठरविण्यात आले की, अटक केलेल्या व्यक्तीला त्याच्या अटकेच्या कारणांची माहिती देण्याच्या घटनेच्या आणि 2002 च्या अधिनियमाच्या कलम 19(1) च्या वैधानिक आदेशाला खरा अर्थ आणि हेतू देण्यासाठी, अटकेच्या अशा लेखी आधारांची प्रत अटक केलेल्या व्यक्तीला अर्थातच आणि अपवादाशिवाय सादर करणे आवश्यक मानले गेले. अपीलकर्त्यांनी वादग्रस्त असलेल्या अपीलकर्त्याला अटकेची कारणे वाचून दाखवली; तर स्पष्टपणे असे म्हटले गेले की हा संकेत घटनेच्या अनुच्छेद 22(1) च्या आदेशाचे पालन करण्यासाठी पुरेसा आढळला नाही आणि परिणामी, अटक 2002 च्या कायद्यातील तरतुदींशी सुसंगत नसल्याचे मानले गेले. परिणामी अपीलकर्त्यांना अटक आणि त्यानंतर ईडीच्या कोठडीत आणि त्यानंतर न्यायालयीन कोठडीत ठेवण्याची कारवाई शाश्वत नसल्याचा निर्वाळा देण्यात आला.

प्रबीर (उपरोल्लेखित) प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने वरील बाबी लागू केल्या. बेकायदा कारवाया प्रतिबंधक कायद्यातील तरतुदी आणि परिच्छेद 20 अन्वये दाखल गुन्ह्यात अटक करण्यात आलेल्या व्यक्तीला तत्त्वतः अटक केलेल्या व्यक्तीला अटकेची कारणे कळविण्याचा हेतू तितकाच पवित्र आहे; ही माहिती अटक केलेल्या व्यक्तीला त्याच्या वकिलाचा सल्ला घेण्याचे एकमेव प्रभावी साधन ठरेल; पोलिस कोठडीला विरोध करून जामीन मिळावा. अगदी स्पष्ट शब्दात सर्वोच्च न्यायालयाने हा अधिकार खालीलप्रमाणे घोषित केला:-

> *' इतर कोणतेही स्पष्टीकरण भारतीय राज्यघटनेच्या कलम 22(1) अंतर्गत दिलेल्या मूलभूत अधिकाराचे पावित्र्य कमी करण्यासारखे आहे'. मूलभूत अधिकाराचे उल्लंघन करण्याचा प्रयत्न केल्यास त्यावर कडक कारवाई व्हायला हवी, असे सर्वोच्च न्यायालयाचे म्हणणे आहे. घटनात्मक आवश्यकता आणि वैधानिक आदेशाचे पालन न केल्यास कोठडी किंवा नजरकैदेत ठेवणे बेकायदेशीर ठरेल, असा निष्कर्ष काढताना, अटकेची कारणे सांगण्याच्या आवश्यकतेच्या संदर्भात घटनेच्या कलम 22 (1) ला प्रत्यक्ष लागू करण्यासाठी राज्यघटनेच्या कलम 22 (5) च्या कार्यक्षेत्रात स्पष्टीकरण मागितले गेले.*

15. वर नमूद केलेल्या अधिकृत घोषणेवरून स्पष्टपणे असे दिसून येते की, अटकेची कारणे एखाद्या गुन्ह्यासाठी अटक केलेल्या व्यक्तीला लवकरात लवकर लेखी स्वरूपात कळवावीत आणि तोंडी कारणे कळविणे पुरेसे ठरणार नाही. 'अटकेची कारणे'

यात तपास अधिकाऱ्याच्या हाती असलेले सर्व तपशील स्पष्टपणे समजले आहेत, ज्यामुळे आरोपीला अटक करणे आवश्यक होते आणि ज्या मूलभूत तथ्यांवर त्याला अटक केली जात होती; ती सर्व मूलभूत माहिती सांगण्याचा विचार केला गेला, जेणेकरून त्याला कोठडीपासून बचाव करण्याची आणि जामीन मिळवण्याची संधी मिळेल.

'अटकेचा आधार' हा 'अटकेच्या कारणा' पेक्षा वेगळा आहे, हे मान्य केले जाते, जी कारणे आरोपींसाठी वैयक्तिक आहेत आणि अटकेच्या कारणांशी तुलना करता येणार नाही; जे सामान्य स्वरूपाचे आहेत.

16. उपरोक्त पद्धतीने सांगितल्याप्रमाणे आपण मूलभूत अधिकाराचा एक भाग म्हणून मान्यता प्राप्त करून कायद्याचे पालन करतो आणि मूलभूत अधिकार सर्वोच्च स्तरावर मानले गेले असल्याने त्याचे उल्लंघन केल्यास कलम 21 आणि 22 अन्वये कठोरपणे हाताळले गेले आहे.

या प्रकरणात आपल्यासमोर प्रश्न उभा राहतो की, केवळ अटकेची कारणे आमच्यासमोरील याचिकाकर्त्यांना कळविली जात नसल्यामुळे, ते त्यांच्या सुटकेस पात्र आहेत की नाही? आणि त्यासंदर्भात विद्वान वकील श्री. मुंदरगी आणि श्री. भुता यांची अत्यंत विचित्र वस्तुस्थिती तपासून आपल्यासमोर ठेवली पाहिजे. आम्ही हे स्पष्ट केले

पाहिजे की आम्ही याचिकाकर्त्याच्या अटकेच्या तारखेच्या परिस्थितीकडे पाहत आहोत आणि तपास पूर्ण झाल्यानंतर दाखल केलेल्या आरोपपत्रात संकलित केलेल्या सामग्रीमुळे आम्ही कोणत्याही प्रकारे प्रभावित होत नाही.

प्रदीप नाखवा यांनी दिलेल्या माहितीवरून पहाटे 5 वाजून 20 मिनिटांनी ते स्कूटरवरून जात असताना आणि त्यांची पत्नी मागे बसली असताना पांढऱ्या रंगाच्या बीएमडब्ल्यू कारने त्यांच्या गाडीला धडक दिली आणि या धडकेमुळे दोघेही कारच्या बोनेटवर फेकले गेले आणि त्यांची पत्नी कावेरी; कारच्या चाकात अडकून पुढे खेचली गेली. फिर्यादीने ड्रायव्हिंग सीटवर बसलेल्या व्यक्तीचे वर्णन स्पष्टपणे सांगितले की, तो 22 ते 25 वर्षे वयोगटातील तरुण मुलगा आहे, दाढी आणि लांब चेहरा आहे, त्याच्यासोबत ड्रायव्हिंग सीटच्या शेजारी बसलेला मध्यमवयीन व्यक्ती देखील होती.

जेव्हा त्याने धडक दिलेल्या पांढऱ्या रंगाच्या कारचा पाठलाग केला, त्याला गाडीचा नंबर आणि कंपनी कोणती आहे ते दिसले.

सीजे हाऊस येथील बसस्टॉपजवळ टॅक्सीचालक विनित मुकेश शहा यांनी आपली गाडी थांबवली असता, पहाटे 5 वाजून 20 मिनिटांनी पांढऱ्या रंगाची बीएमडब्ल्यू कार वाऱ्याच्या वेगाने जात असल्याचे त्यांना दिसले, ज्यामुळे स्कूटरला

जोरदार धडक बसली, ज्यामुळे मोठा आवाज आला आणि त्यांना खाली पडलेली एक महिला आणि एक जास्त वजनाची व्यक्ती घाबरलेल्या अवस्थेत उभी असल्याचे दिसले. त्यांच्या म्हणण्यानुसार, कारचालकाने गाडी थांबवली नाही आणि महिला गाडीसोबत खेचल्या गेली. त्यांनी गाडीचा नंबर आणि त्याचा मेक दिला आणि तत्काळ पोलिसांना फोन करून ॲट्रिया मॉलसमोर अपघात झाल्याची माहिती दिली. इतर ही प्रत्यक्षदर्शींनी या घटनेची माहिती देताना स्कूटर रस्त्यावर पडलेली दिसली आणि घटनास्थळी मासे विखुरल्याची माहितीही दिली.

ट्रॅफिक मार्शल रिझवान शेख आणि आकाश पोनी, रा. सी लिंक टोलवर विशेषतः पांढऱ्या रंगाच्या बीएमडब्ल्यू कारचा उल्लेख केला जात होता, जेव्हा त्यांना सी लिंक लँडिंग पॉईंटवर धडाकेबाज आवाज ऐकू आला आणि एका महिलेला जखमी अवस्थेत घटनास्थळी सोडल्याचे दिसले आणि पोलिस हेल्पलाइनकडून मदत मागितल्यावर पोलिसांचे वाहन तेथे पोहोचले.

पोलिस पथकात असलेले बाळू चव्हाण के. सायंकाळी 5 वाजून 50 मिनिटांनी या घटनेची माहिती मिळताच ते वरळी सी लिंक लँडिंग पॉईंटवर पोहोचले असता महिला जखमी व बेशुद्धावस्थेत पडलेली दिसली, तिला तातडीने रुग्णवाहिकेने रुग्णालयात दाखल करण्यात आले. आक्षेपार्ह वाहन पुढे सरकल्याची माहिती मिळताच त्यांनी शोध

पथकाचा भाग बनून कलानगर पुलाजवळ ही कार मोडकळीस आल्याचे राजेश शहा व राजऋषी यांना दिसले आणि कारजवळ एक याचिकाकर्ते उभे असल्याचे आढळून आले.

गाडी पोलीस ठाण्यात नेण्यात आली आणि तिचा गाडी पंचनामा करण्यात आला. समोरच्या बाजूची नंबरप्लेट तुटलेली व केवळ 54 क्रमांकाची असून समोरची काच तुटलेली आढळून आली. विंडशील्डच्या खाली आणि बोनेटच्या मध्ये काही मासे/भाग अडकलेले आढळले. बोनेटचा पुढचा भाग तुटलेला आढळला आणि बंपरजवळ निळ्या रंगाच्या प्लॅस्टिकचा तुकडा जोडलेला आढळला. विशेष म्हणजे रस्त्यावरील महिलेनेही निळ्या रंगाचा रेनकोट परिधान केल्याचे आढळून आले. समोरचा बंपर तुटला होता, जणू त्याला प्रभावी डॅश मिळाल्याचे संकेत मिळत होते. गाडीची मागील बाजूची नंबरप्लेट काढण्यात आली.

एमएच 48 एके 4554 क्रमांकाच्या कारमध्ये काढण्यात आलेल्या कारची नंबरप्लेट सापडल्याचे पंचनाम्यात निष्पन्न झाले असून ती जप्त करण्यात आली आहे.

17. कलानगरजवळ कार तुटलेल्या अवस्थेत आढळल्याने पहाटे स्कूटीला धडक देणारी कार आणि त्यावर चालणाऱ्या व्यक्तींची स्पष्ट ओळख पटली. तपास पथकांनी शोध सुरू केला असता; ही कार वरळी सी लिंकवरून गेल्याचे निदर्शनास आले आणि पहाटे 5 वाजून 35 मिनिटांच्या सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये बूथ क्रमांक 12 वर कार

असल्याचे निदर्शनास आले. काळ्या रंगाचा शर्ट घातलेला एक व्यक्ती कार चालवत होता आणि त्याचे अंदाजे वय 22 ते 25 होते आणि ड्रायव्हिंग सीटवरील व्यक्तीने फास्टॅग कार्ड ड्युटीवर उपस्थित असलेल्या दशरत भट यांना दिले, परंतु त्याच्याकडे फास्टॅग मशीन नसल्यामुळे तो टोल बूथ क्रमांक 11 मधून बाहेर पडला असता गाडीचे बोनेट प्रचंड वाकडे झाल्याचे दिसले आणि त्यामुळेसुद्धा बीएमडब्ल्यू कारचा नंबर लक्षात आला. फास्टॅग स्कॅन करण्यासाठी तो बूथ क्रमांक 11 जवळ आला आणि तो बूथ क्रमांक 12 वर पोहोचण्या आधीच स्कॅन करण्यात आला, तेव्हा बूम वर झाला आणि कार टोल नाक्यावरून कलानगरच्या दिशेने निघाली.

18. या संपूर्ण घटनेत आक्षेपार्ह कारसह सापडलेल्या राजऋषी आरोपी क्रमांक 2 ला पोलिस ठाण्यात नेण्यात आले आणि तपास यंत्रणेने पुरेसे साहित्य गोळा केल्यानंतर 20 वाजून 16 मिनिटांनी त्याला अटक करण्यात आली. फरार मिहीर शाह कारमध्ये उपस्थित होते. 8/07/2024 रोजी पोलिस कोठडीची मागणी करणाऱ्या रिमांड अर्जात प्रथमदर्शनी त्याचा सहभाग असल्याचे निदर्शनास आणून देणारी परिस्थिती मांडण्यात आली होती. घटनेच्या 24 तासांच्या आत गोळा करण्यात आलेल्या साहित्याचा आधार घेऊन कारचा प्रवास दर्शविणाऱ्या सीसीटीव्ही फुटेजचा आधार घेऊन आणि दोन वेळा सीटची देवाणघेवाण करून ती मिहीर शाह आणि राजऋषी यांनी चालविली होती, हे सिद्ध करून

आक्षेपार्ह कार आणि राजऋषी यांच्यातील संबंध निदर्शनास आणून दिला . तोपर्यंत शवविच्छेदन अहवालही प्राप्त झाला होता; ज्यात रस्ते अपघातात महत्त्वाच्या अवयवांना इजा झाल्याने मृत्यूचे कारण स्पष्ट झाले होते.

8/07/2024 रोजी दंडाधिकाऱ्यांसमोर सादर केलेल्या पहिल्या रिमांड अर्जात मिहीर शहा फरार असल्याने तीन आरोपींवर गुन्हा दाखल करण्यात आला होता; कारण स्वतंत्र पथकामार्फत त्याचा शोध घेऊनही त्याचा शोध लागला नाही; त्याच्या मोबाईल फोनच्या मदतीने त्याचा शोध सुरू होता आणि त्याच्यासोबत उपस्थित असलेल्या त्याच्या मित्रांची चौकशी करण्यात आली होती. आणि ज्यांनी त्याच्यासोबत कारमधून प्रवास केला होता.

रिमांड अर्जात राजऋषीच्या कोठडीची कारणे स्पष्टपणे नमूद करण्यात आली होती; कारण तपासात गोळा केलेल्या पुराव्यांच्या आधारे महिलेच्या मृत्यूस आरोपीच जबाबदार असल्याचा निष्कर्ष निघतो; कारण ती स्कूटरवर मागे बसली असताना मागून धडक दिल्यानंतर ती गाडीच्या चाकात अडकली आहे हे माहीत असूनही तिला तब्बल 1 ते 1/2 किमी पर्यंत ओढून नेण्यात आले आणि तिचा मृत्यू झाला.

दंडाधिकाऱ्यांनी दिनांक 8/07/2024 रोजी आदेश देताना म्हटले आहे की, अटकेची कारणे न्यायालयासमोर सादर केली जात नाहीत; परंतु आमच्या मते हे विधान

तथ्यात्मकदृष्ट्या चुकीचे आहे आणि अटकेची कारणे नमूद करण्याची आवश्यकता नाही; असा दंडाधिकाऱ्यांचा निष्कर्षही कायदेशीरदृष्ट्या टिकाऊ नाही.

तथापि आपण हे लक्षात घेतले पाहिजे की दंडाधिकारी स्पष्टपणे आरोपी क्रमांक 1 राजेश शहा याच्यावर भारतीय न्याय संहितेच्या कलम 238 अन्वये आरोप असल्याने पुरावा नष्ट केल्याचा त्याच्यावर आरोप असल्याने आणि तो जामीनपात्र गुन्हा असल्याने त्याला कोठडी देण्याचे कारण नाही; असा निष्कर्ष काढला . *राजऋषीच्या* बाबतीत दंडाधिकाऱ्यांनी आपला निष्कर्ष खालीलप्रमाणे नोंदवला:-

> *'7. आरोपी क्रमांक 2 राजऋषी यांच्या भूमिकेबाबत तपास अधिकाऱ्यांचा अतिरिक्त जबाब रेकॉर्डवर दाखल करण्यात आला आहे, (त्याची प्रत आरोपीच्या विद्वान वकीलासाठी) बीएनएसच्या कलम 105 अन्वये दंडनीय गुन्ह्यात आरोपी क्रमांक 2 ची भूमिका असल्याचे दिसून येते. सुरुवातीला मिहीर शहा गाडी चालवत होता आणि त्याने महिलेला सुमारे दीड किलोमीटर पर्यंत ओढले; परंतु एका वेळी त्यांनी सीट बदलल्या आणि आरोपी क्रमांक 2 ड्रायव्हिंग सीटवर शिफ्ट झाला आणि त्याने महिलेच्या अंगावर गाडी आदळली. त्यासंदर्भातील सीसीटीव्ही फुटेज त्यांच्याकडे असल्याचा युक्तिवाद केला जात आहे. ज्या मोबाइलमध्ये सीसीटीव्ही फुटेज साठवले होते; तो मोबाइल आयओने दाखवला आहे. त्या वेळी वाहन कोण चालवत होते, त्यावेळी त्या महिलेच्या मृतदेहावर गाडी आदळली तेव्हा तो मिहीर होता की सध्याचा आरोपी क्रमांक दोन, जो त्या क्षणी ड्रायव्हरसीट वर शिफ्ट झाला होता, हे फुटेजवरून स्पष्ट होऊ शकलेले नाही. या संदर्भात तपास अधिकाऱ्याने खटल्याची कागदपत्रे विशेषत: आरोपी क्रमांक 2 चा जबाब दाखवला असून त्या क्षणी तो ड्रायव्हर सीटवर शिफ्ट झाल्याची कबुली दिली*

आहे. त्यामुळे प्रथमदर्शनी तपास अधिकाऱ्याच्या युक्तिवादानुसार आरोपी क्रमांक दोनची भूमिका दिसते. बीएनएसच्या कलम 105 अन्वये दंडनीय गुन्हा गंभीर स्वरूपाचा आहे. तपास प्राथमिक टप्प्यात आहे. त्यामुळे आरोपी क्रमांक 2 राजऋषी यांची कोठडीत चौकशी करणे आवश्यक वाटते. त्यामुळे आरोपी क्रमांक दोनला 09/07/2024 पर्यंत पोलिस कोठडी सुनावण्यात आली आहे.'

9/07/2024 पूर्वी राजऋषीच्या दुसऱ्या रिमांड अर्जात प्रामुख्याने सहआरोपी मिहीर शहा बेपत्ता असल्याच्या कारणावरून पोलिस कोठडीत वाढ करण्याची मागणी करण्यात आली होती. त्यानुसार 9/07/2024 रोजी गुन्ह्याचे गांभीर्य लक्षात घेऊन योग्य तपासासाठी आरोपी राजऋषीला 11/07/2024 पर्यंत पोलीस कोठडी सुनावण्यात आली.

19. मिहीर शहा आरोपी क्रमांक 3 बाबत सांगायचे झाले; तर तो घटनास्थळावरून पळून गेला होता. कार फोडून त्याला 9/07/2024 रोजी पालघर येथून 23:33 वाजता अटक करण्यात आली होती आणि लक्षात घेण्यासारखे आहे की, त्याच्या कडे असलेल्या इलेक्ट्रॉनिक उपकरणांच्या आधारे आणि त्याचे लोकेशन ट्रॅक केल्यानंतर त्याच्या उपस्थितीचा मागोवा घेऊन त्याला अटक करण्यात आली.

अटकेनंतर त्याला 10/07/2024 रोजी दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर करण्यात आले व पुन्हा एकदा गुन्ह्याचे गांभीर्य लक्षात घेऊन तपास प्राथमिक अवस्थेत असल्याने व पुरावा गायब व्हावा म्हणून त्याने वाहनाच्या नंबरप्लेटची विल्हेवाट लावण्याचा प्रयत्न केल्याच्या आरोपात तथ्य आढळले व तो स्वत: फरार झाला व शोधाशोध करून त्याला अटक करणे

आवश्यक होते, त्याला 16/07/2024 पर्यंत पोलिस कोठडी सुनावण्यात आली आणि दुसऱ्या रिमांड अर्जावर त्याला दंडाधिकारी कोठडीत ठेवण्याचे आदेश देण्यात आले.

20. या पार्श्वभूमीवर अटकेची कारणे सांगितली जात नसल्याबद्दल याचिकांमध्ये मांडण्यात आलेल्या युक्तिवादाचे कौतुक करताना आपण हे लक्षात घेतले पाहिजे की, मिहीर शहा चालवत असलेल्या बीएमडब्ल्यू कारने आणि राजऋषी ड्रायव्हिंग सीटच्या शेजारी बसलेल्या आणि बेदरकारपणे चालवलेली कार या गंभीर कृत्याची दोन्ही याचिकाकर्त्यांना जाणीव आहे. मिहीरने मद्यप्राशन केले होते; त्यावेळी हा अपघात झाला. अपघातग्रस्त तक्रारदार व त्यांच्या पत्नीला मदत करण्याऐवजी आरोपींनी वाहन खराब होईपर्यंत भरधाव वेगाने वाहन चालविणे पसंत केले. घटनेच्या पहिल्याच दिवशी सीसीटीव्ही फुटेज आणि स्वत: तक्रारदारासह साक्षीदारांच्या जबाबाच्या स्वरूपात पुरेसे पुरावे उपलब्ध होते, ज्यांनी आक्षेपार्ह कारचा क्रमांक स्पष्टपणे दिला होता आणि वेगवेगळ्या ठिकाणाहून गोळा केलेल्या सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये ही तीच कार असल्याचे सिद्ध झाले होते. याचिकाकर्ते राजऋषी यांच्याबाबत बोलायचे झाले तर आरोपी क्रमांक एकच्या सोबत कारसह सापडल्याने त्याला अटक करण्यात आली आणि दुसरा आरोपी मिहीर शहा याच्याबाबत बोलायचे झाले तर तो फरार झाला आणि तपास पथकाच्या अथक प्रयत्नांमुळे त्याला दूरच्या ठिकाणी अटक करण्यात आली; त्याच्या घरापासून दूर.

अपघात करणारे दोन्ही याचिकाकर्ते प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदारांनी पाहिले आणि सी लिंक टोलवर बीएमडब्ल्यू चालवणाऱ्या व्यक्तीने फास्टॅग स्वाइप केल्याचे आढळले, घटनांची सारखळी आणि त्यातील सातत्य, जे याचिकाकर्त्यांच्या माहितीत होते आणि आरोपी मिहीर शहाने न्यायाच्या मार्गाने पळून जाण्याचा केलेला प्रयत्न लक्षात घेता; त्याच्या अटकेची भीती, त्याच्यावर होणाऱ्या आरोपांची त्याला कल्पना असल्याने अशा परिस्थितीत अटकेची कारणे गुन्हेगारांच्या माहितीत असल्याने 'अटकेची कारणे' लेखी स्वरूपात कळविली जात नाहीत; या कारणास्तव त्यांना त्याचा लाभ घेता येणार नाही; असे आमचे स्पष्ट मत आहे.

या कारणास्तव जरी आम्ही नोंदवतो की अटकेच्या आधाराची माहिती याचिकाकर्त्यांना दिली जात नाही आणि मिहीर शहा हा फरार होता आणि त्याला अटक करून दंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर करणे आवश्यक होते. जेव्हा रिमांड अर्जात त्याला अटकेची कारणे स्पष्टपणे समजली; तेव्हा आमचे ठाम मत आहे की अशा प्रकारच्या गंभीर गुन्ह्यात अपघातास जबाबदार असलेल्या कारमध्ये दोन्ही याचिकाकर्त्यांची उपस्थिती सिद्ध झाली की, अटकेचे कारण त्यांना लेखी कळवले जात नाही; याचा फायदा त्यांना घेता येत नाही. गुन्ह्याचे गांभीर्य लक्षात घेऊन जामिनावर सुटकेसाठी केलेल्या अर्जावर

सकारात्मक विचार होऊ शकत नाही; या भीतीने याचिकाकर्त्यांनी जामीन अर्ज दाखल न करण्याचा निर्णय घेतला आहे.

आपल्याला स्थितीची जाणीव असूनही माननीय सर्वोच्च न्यायालयाने घालून दिलेला कायदा आणि त्याचे पालन करणे आमचे कर्तव्य आहे . आम्ही सध्याच्या याचिकाकर्त्यांच्या बाबतीत अपवाद करीत आहोत; कारण त्यांना त्यांच्या क्रूर कृत्याच्या परिणामांची जाणीव होती आणि याचिकाकर्ते राजऋषी यांना आक्षेपार्ह कारसह पकडण्यात आले होते; ज्याने स्वत: कारमध्ये त्याच्या उपस्थितीचा पुरावा सादर केला होता. अपघात घडल्यानंतर सीसीटीव्ही फुटेजमध्ये हे लक्षात आले आणि याचिकाकर्ते क्रमांक 2 ने घटनास्थळावरून पळून जाणे पसंत केले आणि त्याला अटक होईपर्यंत तो फरार राहिला, तेव्हा आम्ही त्यांना सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशाचा लाभ देण्यास तयार नाही. जेव्हा ते अटकेचे कारण सादर करत नाहीत आणि त्यांची अटक बेकायदेशीर घोषित केली जाईल आणि म्हणून त्यानंतर रिमांडचे आदेशही.

त्यामुळे वरील आदेशाचा या परिस्थितीत लाभ देण्यास आम्ही नकार देत आहोत.

21. आरोपींच्या हक्कांवर लक्ष केंद्रित करत असताना सध्याच्या प्रकरणात आपण पीडितेकडे दुर्लक्ष करू शकत नाही . या अपघातात तक्रार दाखल करणारे तक्रारदार स्वत: जखमी झाले होते आणि त्यांनी आपली साथीदार कावेरी गमावली होती.

फौजदारी न्यायव्यवस्थेतील विस्मृतीत गेलेल्या व्यक्ती बराच काळ गुन्ह्यांचे बळी ठरले आहेत. गुन्हेगारी ही पीडितेची समस्या नाही, कारण पीडितेने ती निर्माण केली नाही.

बराच काळ, यंत्रणेने पीडितेला काय ऑफर केले तर केवळ सहानुभूती, परंतु 'बळीशास्त्र' ही शिस्त लागू झाल्याने या संकल्पनेला गती मिळाली आहे आणि सध्याच्या फौजदारी प्रक्रिया संहितेत त्याचे स्थान मिळाले आहे, जेव्हा फौजदारी प्रक्रिया संहिता, 1908 च्या कलम 2 (डब्ल्यूए) मध्ये व्याख्या प्रदान करून पीडितेची ओळख करून दिली गेली. कारण भारतीय राज्यघटनेने कलम 39 अ द्वारे राज्यावर हे सुनिश्चित करण्याचे बंधन घातले आहे की, कायदेशीर व्यवस्थेच्या कामकाजामुळे समान संधीच्या आधारावर आणि विशेषत: विनामूल्य कायदेशीर मदत प्रदान करताना, योग्य कायदे किंवा योजनांद्वारे किंवा इतर कोणत्याही प्रकारे कोणत्याही नागरिकाला आर्थिक किंवा इतर कोणत्याही अपंगत्वामुळे न्याय मिळविण्याच्या संधी नाकारल्या जाणार नाहीत; याची खात्री करणे आवश्यक आहे. राज्यघटनेच्या कलम 51 अ मध्ये 'मानवतावाद' कल्पकतेने विकसित करण्याच्या तत्त्वात पीडिततेची बीजे आहेत.

फौजदारी प्रक्रिया संहिता त्याच्या सुधारित स्वरूपात खालीलप्रमाणे तसेच नवीन भारतीय नागरिक सुरक्षा संहितेने (बीएनएसएस) पीडितेला खटल्यापूर्वीच्या

अधिकारांसह अनेक अधिकार बहाल केले आहेत. जसे की पीडितेला तपासाच्या प्रगतीची माहिती देणे, आरोपपत्रे दाखल करणे / क्लोजर रिपोर्ट दाखल करणे आणि जामीन अर्जासह घेण्यात येणाऱ्या सुनावणीत भाग घेणे. कलम 123 च्या स्वरूपातील नव्या संहितेतील विशिष्ट तरतुदीनुसार पीडितेच्या सुरक्षिततेची हमी देत जामिनाविरोधात हरकती नोंदविण्याचा अधिकार पीडितेला देण्यात आला आहे. याचिकेच्या वाटाघाटी दरम्यान पीडितेची संमती आणि सहभाग अनिवार्य केला जातो.

खटल्यादरम्यान पीडितेला मदत हा कायदेशीर हक्क मानला जातो, एकतर खाजगी वकील नियुक्त करून किंवा कायदेशीर सहाय्याद्वारे प्रदान केल्या जाणाऱ्या वकिलाद्वारे. खटल्यानंतर, पीडितेला निर्दोष मुक्ततेविरोधात अपील दाखल करण्याचा,.कमी आरोप किंवा अपुऱ्या शिक्षेवर आव्हान देण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे. याशिवाय आरोपींना शिक्षा होण्याची स्थिती आणि जिल्हा विधी सेवा प्राधिकरणामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या नुकसान भरपाईच्या योजनेची पर्वा न करता पीडितांना राज्याकडून नुकसान भरपाई मिळण्याचा ही हक्क आहे.

आज अस्तित्वात असलेला महत्त्वाचा प्रश्न हा आहे की, खटल्यांच्या प्रतिकूल स्वरूपात पीडितांच्या प्रतिनिधित्वाच्या अधिकाराकडे पुरेसे लक्ष दिले जाते आणि घटनेतील तरतुदी किंवा फौजदारी प्रक्रिया संहितेद्वारे भाषांतरित केलेल्या आरोपीला

दिलेल्या अधिकारांचा आदर करण्यासह आरोपीच्या निष्पक्ष सुनावणीच्या अधिकारासह न्यायालये पीडितेच्या सहभागाचा समतोल कसा साधतील?

मात्र सध्याच्या प्रकरणात माहिती देणाऱ्याने अर्ज दाखल केला नाही कोणत्याही अर्जावर सुनावणीच्या प्रत्येक तारखेला त्यांची न्यायालयात उपस्थिती आमच्या लक्षात आली आहे आणि सुनावणी सुरू असताना आणि त्यांची बाजू विद्वान पी.पी.श्री.वेणेगावकर यांनी मांडली तेव्हा आम्हाला त्यांची निराशा जाणवली आहे. आरोपीच्या अधिकारात समतोल साधणे आवश्यक आहे; जे निर्विवादपणे सर्वमान्य आणि निकाली निघालेले आहेत आणि विविध अधिकृत निर्णयांद्वारे फौजदारी न्यायव्यवस्थेत अंतर्भूत असल्याचे आढळते. परंतु आमचे असे मत आहे की कधीना कधी पीडितेच्या अधिकारालाही प्राधान्य दिले पाहिजे आणि हे असे प्रकरण आहे जिथे आपल्याला असे वाटते की मानवी जीवनाच्या आदराचा पूर्णपणे अवमान करून वागणे, याचिकाकर्त्यांनी तक्रारदाराच्या पत्नीला चिरडले आणि कोणत्याही मानवतावादी वर्तनाकडे पूर्णपणे दुर्लक्ष करून तिचा मृतदेह बोनेट आणि चाकांमध्ये अडकवून निर्दयीपणे गाडी चालवली. मानवी जीवाची पर्वा न करता याचिकाकर्ते घटनास्थळावरून पळून गेल्याचा आरोप असून एवढेच नव्हे तर याचिकाकर्ते मिहीर शहा फरार झाले असून त्यांना दोन दिवसांनंतर अटक करणे आवश्यक होते.

आम्ही आरोपींच्या अधिकारांचा समतोल राखत असताना घटनेत नमूद केल्याप्रमाणे जीवन आणि स्वातंत्र्याच्या निकषांवर तोलले आहे, आमचे ठाम मत आहे की पीडितेच्या अधिकारांची चाचणी अनुच्छेद 21 च्या त्याच निकषांवर करावी लागेल, जी जगण्याच्या आणि स्वातंत्र्याच्या अधिकाराची हमी देते आणि आमच्यासमोर गुन्ह्याला बळी पडलेल्याला देखील तितकीच लागू आहे .

वरील विवेचनाच्या अनुषंगाने त्यांची बेकायदा अटक ही 'अटकेच्या कारणे' या कारणास्तव सुटका करण्यात यावी हे आपल्याला योग्य वाटत नाही, अशी विनंती याचिकेत करण्यात आली आहे.

खर्चाचा कोणताही आदेश न देता रिट याचिका फेटाळल्या जातात.

(मंजुषा देशपांडे, जे.) **(भारती डांगरे, जे.)**

* * * * *

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

x-x-x-x